

Alkuperäiskansat palvelujärjestelmässä

- Outi Linnaranta
- Psykiatrian dosentti, erikoislääkäri, YET
- Kansanmusiikin maisteri
- Psykiatrian tulosryhmäjohtaja, Tyks Sairaalapalvelut
- Vieraileva tutkija, THL

Näkökulma

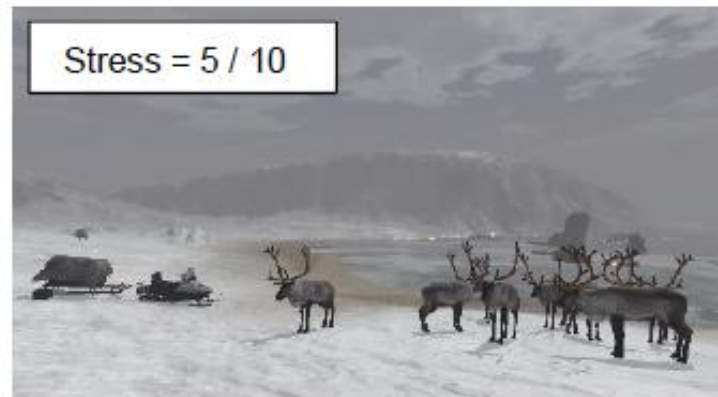
- Mitä palvelujärjestelmässä ja tutkimusta tehdessä ei-alkuperäiskansan edustajana olen havainnut etenkin Kanadassa ja kansainvälisessä kirjallisuudessa kuvattavan
- Jokainen alkuperäiskansan edustaja kokee tai ajattelee omista lähtökohdistaan lähtien
- Kuvaan yleisiä törmäyksiä uskoen, että ne ovat ratkaistavissa yhteisellä keskustelulla

- Agraarikulttuurissa kasvanut
- Psykiatrian erikoislääkäri
- Psykoterapeutti
- Johtaja Tyks psykiatria
- THL ylilääkäri 2020-2025
- Tutkija
- Maahanmuuttaja Kanadassa 2014-2020, psykiatrian professori
- Yhteistyö tutkijana ja kehittäjänä inuiittien ja alkuperäiskansojen kanssa
- Arvioijana alkuperäiskansoja koskevan tutkimuksen lautakunnassa Kanadassa

Etä-virtuaalitodellisuususterapia Nunavikissa käytettäväksi

Practicing Relaxation Training in an Easy VR Context (≈25 to 30 minutes)

Voimavarasuuntautunut haastatteluväline

➤ [Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol](#). 2021 Oct;56(10):1891-1902. doi: 10.1007/s00127-021-02057-1. Epub 2021 Mar 8.

Depression or resilience? A participatory study to identify an appropriate assessment tool with Kanien'kéha (Mohawk) and Inuit in Quebec

Liliana Gomez Cardona ^{1 2}, Kristyn Brown ^{3 4 5}, Mary McComber ⁶, Joy Outerbridge ⁷, Echo Parent-Racine ³, Allyson Phillips ⁶, Cyndy Boyer ⁵, Codey Martin ⁴, Brooke Splicer ⁸, Darrell Thompson ⁹, Michelle Yang ^{3 4}, Gajanan Velupillai ⁴, Arlène Laliberté ¹⁰, Melissa Haswell ¹¹, Outi Linnaranta ^{4 12}

➤ [Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol](#). 2022 Oct;57(10):2131-2145. doi: 10.1007/s00127-021-02164-z. Epub 2021 Aug 16.

Cultural adaptation of an appropriate tool for mental health among Kanien'kehá:ka: a participatory action project based on the Growth and Empowerment Measure

Liliana Gomez Cardona ^{1 2}, Kristyn Brown ³, Taylor Goodleaf ⁴, Mary McComber ⁴, Rebecca D'Amico ⁴, Allyson Phillips ⁴, Cyndy Boyer ³, Codey Martin ⁵, Brooke Splicer ⁶, Suzy Goodleaf ⁷, Darrell Thompson ⁸, Melissa Haswell ⁹, Arlène Laliberté ¹⁰, Outi Linnaranta ¹¹

Views on a Culturally Safe Psychotherapeutic Treatment by Inuit in Quebec: Co-Design of Cognitive Behavioral Therapy Manual and Virtual Exposure Environments

Outi Linnaranta¹, *Douglas Mental Health University Institute, McGill University, and Finnish Institute for Health and Wellbeing*

Liliana Gomez Cardona¹ and Quinta Seon, *Douglas Mental Health University Institute and McGill University*

Alisha Tukkiapik, *Douglas Mental Health University Institute*
Joy Outerbridge, *Ullivik Centre*

Stéphane Bouchard, *Université du Québec en Outaouais*

- **Kulttuurinen turvallisuus** tarkoittaa ympäristöön tai jonka henkilö kokee tunnetasolla, fyysisesti ja henkisesti turvallisiksi (Belaid et al., 2022; Brascoupe ´ & Waters, 2009; Darroch et al., 2017).
- Tarkoittaa että yksilön identiteettiä ja tarpeita ei loukata tai kielletä, ja huomioi tarpeen sekä kulttuurin että historiallisen trauman (Yaphe et al., 2019).
- Kun turvallisuutta ei koeta riittäväksi, se rajoittaa **laadukkaiden palveluiden** hyväksyntää ja palveluiden käyttöä (Fraser et al., 2021; RCAAQ, 2008; Yaphe et al., 2019).

Turvallisuuden ja luottamuksen puute on usein johtanut myös siihen, ettei luotettavaa arviota palvelutarpeesta voida tehdä

Puutteellinen **palvelutarpeen arvio** johtaa länsimaisessa yhteiskunnassa yleensä puutteelliseen palveluun

Jos hyväksymme psyykkisen sairauden käsitteen ja siihen liittyvän tietopohjan syistä ja hoidoista, myös alkuperäiskansoilla on mielenterveys- ja päihdehäiriöissä palvelutarvetta

Palvelujärjestelmän luonne ja törmäykset alkuperäiskansojen näkökulmien kanssa

Terveystieteiden tutkimuskeskus
hoitaa yksilön sairauksia

Sairauksien
vaikeusastetta
mitataan numeerisesti

Hoidon saaminen
porrastetaan sairauden
vaikeusasteen mukaan

Hoitojärjestelmä
rekisteröi käynnit ja
niiden sisällön

Palvelujärjestelmä
keskittää resurssit ja
palvelee tiettyjä alueita
tai niiden asukkaita

Lait edellyttävät
vaikuttavaksi
osoitettujen
hoitomuotojen
käyttämistä

Vaikuttavuus
osoitetaan tiettyjen
periaatteiden mukaan
tehdyllä tutkimuksella

Kilpailtu
tutkimusrahoitus
saadaan tietyllä
logiikalla

Terveydenhuolto hoitaa yksilön sairauksia

- Alkuperäiskansat kyseenalaistavat tämän näkökulman
- Voimavarat oireiden ja ongelmien sijaan
 - "Healing", "empowerment"
- Kulttuurin, yhteisön ja luonnon merkitys hyvinvoinnille
- Autonomian ja itsehallinnon merkitys hyvinvoinnille

Terveystenhoolto ja palvelujärjestelmä osana vallan käyttöä

- Yhteiskunnan ja historiallisten väärinkäytösten merkitys pahoinvoinnissa ja psyykkisessä sairastamisessa on keskeinen
- Palvelujärjestelmä edustaa sitä yhteiskuntaa, johon kyvyttömyys kuulla ja kunnioittaa yhteisön tarpeita ja autonomiaa liitetään
- Palveluihin on historiallisesti liittynyt väärinkäytöksiä, väkivaltaa ja syrjintää, joita ei ole nähty, tunnustettu, pyydetty anteeksi tai hyvitetty

Saamelaisnuoret osoittivat mieltään eduskuntatalon edessä 17.11.2022. Kuvassa Suomen saamelaisnuorten puheenjohtaja Petra Laiti Kuva: Tiina Jutila / Yle

Sairauksien vaikeusastetta mitataan numeerisesti

- Oirekeskeinen ja numeerinen arviointi kyseenalaistetaan
- ”Tunteille ei voi antaa numeroa”
- Epäluottamus kolonialistin tapaan kerätä ja käyttää tietoa kokemuspohjainen
- Kun raportoidaan väestöryhmän oireilua, stigma kohdistuu yhteisöön
- Mittaus kapeuttaa terveyskäsitteen
- ”Oireille” ei välttämättä ole ilmaisua alkuperäiskielessä

Kuva: Vastatuuleen-kirjan kokoelma

Vielä 1960-luvun lopulla esimerkiksi Inarissa suoritettiin fyysisen antropologian nimissä saamelaiden mittauksia.

Palveluissa hoidon saaminen porrastetaan sairauden vaikeusasteen mukaan

Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ongelmat voivat olla merkittävämpi syy esimerkiksi paikalliselle itsetuhoisuudelle kuin ”psykiatrinen sairastavuus”

Hoitojärjestelmä ei tätä voi yksin paikata

Palveluiden keskittäminen täysin vieraaseen ympäristöön, jossa läheiset ovat kaukana, voi pahentaa psyykkisiä oireita myös fyysisen sairauden hoidon aikana

Vaikeusasteen määrittäminen ja mittaaminen vaikeutuu, jos ei sairauskäsitettä hyväksytä, oirekyselyyn vastata eikä sairauden yksilökeskeistä hoitoa koeta turvalliseksi ja hyväksyttäväksi

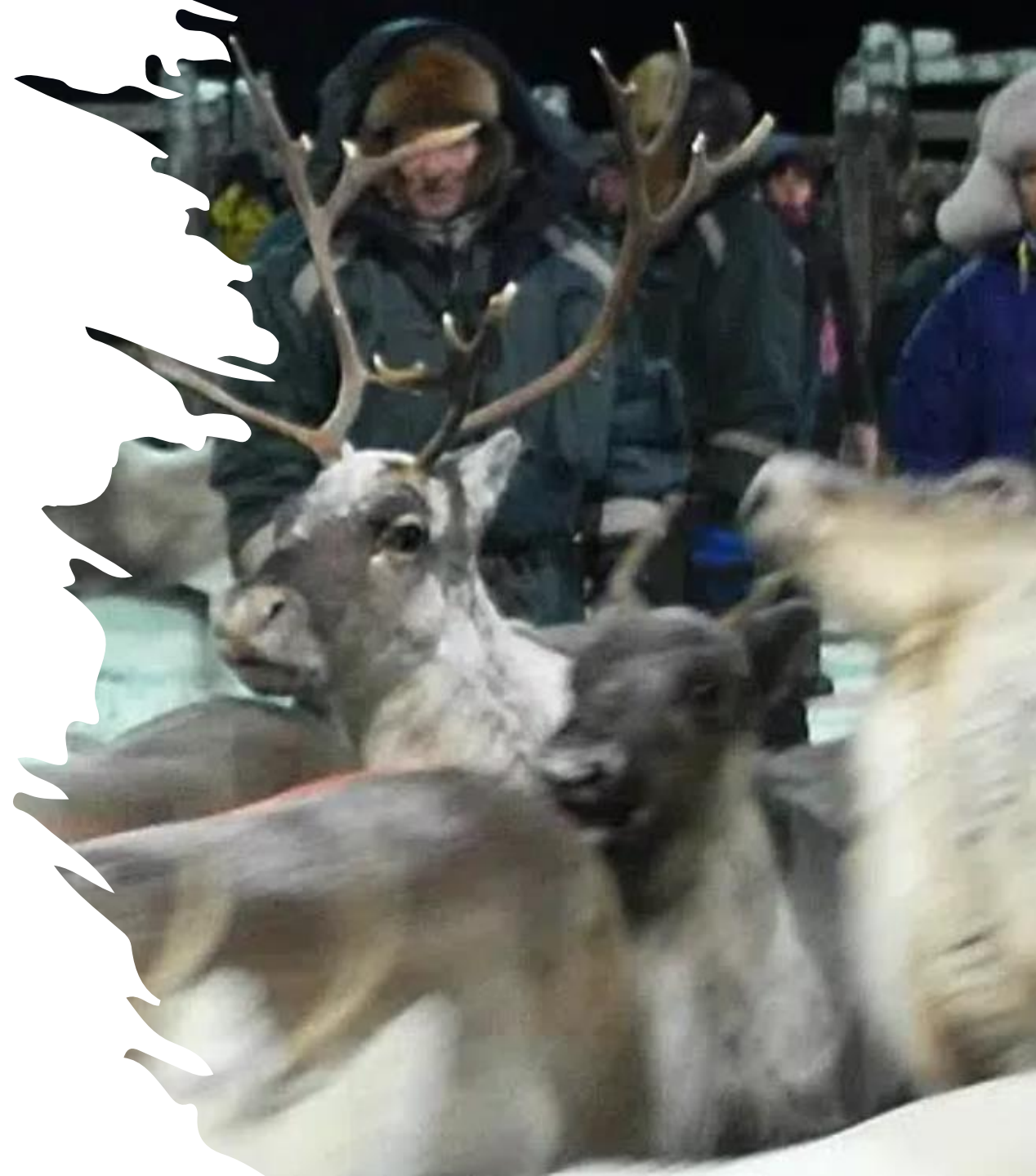

Tiettyyn väestöryhmään liittyvä (järjestelmän tunnistamaton) stigma voi kanavoitua hoidon vääränlaiseen porrastumiseen tai saatavuuden vaikeutumiseen

Päihdeongelmat
Väkivaltaisuus
Traumojen hoito

Palvelujärjestelmä keskittää resurssit ja palvelee tiettyjä alueita tai niiden asukkaita

- Logiikkana keskittää resurssit siten, että ne saadaan tehokkaasti käyttöön ja kattamaan mahdollisimman suuren osan tarpeesta
 - Henkilöstön omat tarpeet määrittävät, minne saadaan rekrytoitua osaavaa henkilöstöä ja mitä se maksaa
- Alkuperäiskansan elinkeinot ja elämäntapa eivät aina yhdisty siihen, missä palvelut sijaitsevat
 - Palveluita voitaisiin toteuttaa teknologian avulla uusin tavoin
 - Kaikkea ei voi hoitaa etänä
 - Yhteydet voivat olla huonot
 - Digitaidot niin hoitavilla henkilöillä kuin hoidettavilla olleet puutteelliset

Yhdenmukaiset palvelut

- Alkuperäiskansojen edustajia asuu eniten suurissa asutuskeskuksissa
- Sielläkin missä palvelut ja suuri määrä alkuperäiskansan edustajia on samassa paikassa, palvelut toteutetaan samalla tavalla kaikille
 - Kieli ja kulttuurierot vaikeuttavat vuorovaikutusta ja luottamusta
 - Stigma ja ongelmien yleistäminen
 - Kulttuurisen turvallisuuden kokemuksen puute ja lähestymistavan erot
 - Väärinkäytökset nyt ja aiemmin vaikeuttavat avun hakemista ja saamista

Lait edellyttävät vaikuttavaksi osoitettujen hoitomuotojen käyttämistä

Hoito tarjotaan
pääsääntöisesti
yksilölle ja yksilön
terveydentilaan
perustuen

Hoidon pitäisi
perustua tarvearvioon
ja oireiden
kuvaamiseen

Tarjottavan hoidon
pitäisi perustua
tietoon
vaikuttavuudesta
yleisväestössä

Kulttuurisista lähtökohdista toteutetut hoidot

- Kulttuurin voimavarat lähtökohdaksi
- Yksilöllisen lisäksi yhteisöllinen lähestyminen
- Toteuttaja tai avustaja yhteisöstä
- Teknologian mahdollisuudet
- Yhdistetty kulttuurisesti kehitettyyn kyselyyn?
- Valinnanvapaus ratkaisuna?

Tarve kulttuuriselle ymmärrykselle ja omakielisille palveluille korostuu vanhuspalveluissa. Kuva: Hanna-Kaisa Hämäläinen.

Trauman merkitys palvelujärjestelmälle

“One of the issues for younger generations is that we are raised in this environment with parents who have gone through these traumatic experiences, like for example for myself my mom went to residential schools (. . .) I think for younger generations (. . .) we have a big tolerance for abusive behavior because we have raised in an environment where that is normal (. . .) and older generations are coping with very traumatic events, and I think what many of them do to try to cope with is just to bury it and I think it will take a lot of time to try to uncover that and prevent, to open up and address that.”

- ”Tulee viemään paljon aikaa (terapiassa) ennen kuin (sukupolvien yli ulottuva ja monimuotoinen) trauma pystytään ottamaan esiin ja käsittelemään”

Terapian sisällössä oli paljon kulttuurisesti turvattomaksi koettuja elementtejä

The advisory group insisted on the key importance of emphasizing engaging in actions rather than verbalization during the psychotherapy. The Inuit are more likely to integrate learning and new knowledge by doing things together and then talking while doing these things, rather than through seated discussion during therapy sessions: *“Inuit process thoughts and feelings while doing something (...) Inuit learn from doing.”*

safety: *“It takes time to Inuit to trust you (...) It is difficult to make Inuit speak.”*

“(...) a lot of clients you will have has trauma (...) and they do not open up, so we cannot expect that they will open up so fast to point their trigger (...) people won’t open up just because you had a good discussion with them, people need to build the trust and 10 sessions is a little short for me (...) I have seen a lot of mental health clients who do not discuss very much more than rather express in a different way (...) people communicate other than verbally.”

- Ajatusmallien tarkastelu koettiin erityisen kolonialistiseksi
- Asioiden tekeminen yhdessä, pelit ja leikki
- Tunteilla puhuminen vierasta, etenkin vastaanottotilanteessa
- Tunteille ei aina edes sanoja omalla kielellä
- Ensin terapian ympäristönä oli metsä – Inuiitit kokivat sen pelottavaksi ja vieraaksi

Eteenpäin

**Selkeät eettiset säännöt
tutkimuksen tekemiselle**

**Erillinen tutkimusrahoitus
alkuperäiskansojen
tutkimukseen**

Varmistetaan tutkimusosaaminen ja
kulttuurinen osaaminen yhteistyöllä

- Yhteisöstä koulututtuneet työntekijät
käyttöön yli hyvinvointialuerajojen
Erillinen lakipohja ja rahoitus
Toista hyvinvointialuetta voi laskuttaa
- Kulttuurisen tietoisuuden ja
turvallisuuden lisääminen palveluissa
- Oirekyselyt omalla kielellä
- Hyödynnetään tunnistettuja
voimavaratekijöitä myös hoidossa
- Valinnanvapaus: lääketieteellinen tai
kulttuurinen lähestymistapa
- Toipumisorientaatio

Kiitollisuus siitä, mitä olen oppinut inuiittien ja muiden alkuperäiskansojen kanssa toimiessa

- Oman kielen tärkeys vuorovaikutukselle ja minuudelle

- Toisten ihmisten ja yhteisön merkitys hyvinvoinnille
- Ihmisen ja luonnon yhteys
- Henkisen ulottuvuuden tärkeys
- Lähtökohtana toipumisen edistäminen
- Toisen yksilöllisyyden kunnioitus

Kiitos!

- Giitu!
- Tiä'tt!
- Pihtâ!

Hirvilahden vanha koulu vuonna 1983